

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ПРЕПОРЪКИ

КЪМ ОБЩИНСКАТА АДМИНИСТРАЦИЯ НА ГР. ВАРНА

ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА ВЪГЛЕРОДНИЯ ОТПЕЧАТЪК

ЧРЕЗ ПРОМЕНИ В НАЧИНА НА ПОТРЕБЛЕНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият документ е създаден от Фондация „Документални“ по проект BG05SFOP001-2.025-0084 с наименование „Гражданско участие във формулирането на местни политики за насърчаване на споделеното потребление с оглед на целите на Европейския зелен пакт“, който се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

В изпълнение на дейностите по проекта бе изготвен анализ на моделите на потребление в кръговата икономика и отправените от Европейския съюз препоръки по отношение на намаляването на въглеродния отпечатък чрез промени в начина на потребление, който включва:

- Анализ на предизвикателствата пред Европа и света. В допълнение са разгледани политиките, заложи в Европейския зелен пакт, и визията за управление на климатичните промени чрез прилагане на мерки за минимизиране на въглеродния отпечатък от човешката дейност.
- Преглед и обобщение на теоретичните икономически модели, с акцент върху отражението им върху екологията, като са описани и възможните потребителски платформи, през които да се прилага споделеното потребление и потреблението на продукта като услуга.
- Критичен поглед към препоръките на Европейския съюз за споделено потребление, залегнали в Регламента относно

екопроектирането на устойчиви продукти, който е основният нормативен акт на Съюза в тази материя.

- Преглед на съществуващите понастоящем примери за споделено потребление в България и света.

От така посочената аналитична дейност, извършеното десктоп изследване и нормативните документи бяха формулирани изводи, които послужиха за изготвяне на настоящите препоръки към местната власт в гр. Варна. Общините играят ключова роля за създаване на подходяща среда за споделено потребление съвместно с бизнеса, а в голяма част от съществуващите добри практики именно местните власти са тези, които организират и предоставят на гражданите широки възможности да ползват продукти и услуги, без да се налага да правят инвестиции в тях, да ги притежават и впоследствие да отговарят за рециклирането. Това е и причината очакванията за активно редуциране на въглеродните емисии и ограничаване на ползването на природни ресурси, включително на европейско ниво, да са насочени към общините.

ПРЕПОРЪКИ

Препоръка 1: Справяне с проблема с изхвърлянето на храна

По данни на Световната продоволствена програма¹ – най-голямата международна хуманитарна организация за подпомагане с хранителни продукти, 1/3 от произведената в света храна се изхвърля, докато огромен дял от населението страда от недостиг. В България почти 1,6 млн. души се квалифицират като бедни, а гражданите тук използват най-голям дял от доходите си за храна в сравнение с жителите на другите държави членки на ЕС.

1.1. Хранителна банка – чрез посредничеството на община Варна, тези храни биха могли да стигнат до нуждаещи се граждани, включително такива в социални услуги. Към момента в страната подобна дейност развиват няколко неправителствени организации, но те нямат капацитет да покрият цялата страна. Препоръчваме изграждането на хранителна банка на община Варна, тъй като тя би имала значително по-публичен и общностен характер, отколкото трансфера на такъв ключов социален ангажимент към финансирани с частни средства организации, които понякога будят недоверие в гражданите.

За тази цел общината следва да изгради логистичен център, да се свърже с големите търговски вериги в града и нуждаещите се

¹ <https://www.wfp.org/stories/5-facts-about-food-waste-and-hunger>

граждани, като последното най-лесно може да бъде направено през социалните домове. Дарените храни задължително са придружени от нужните сертификати и други документи, удостоверяващи, че храните отговарят на хигиенните и нормативни изисквания за безопасност и са годни за консумация. Не се приемат храни с изтекъл срок на годност, замразени храни и приготвена топла храна за събития или в домашни условия. Взаимодействието с други държавни институции като Агенцията за социално подпомагане би могло да улесни и направи процеса значително по-ефективен. **Изграждането на общинска хранителна банка от една страна ще ограничи разхищението на ресурси, от друга страна има и социален аспект.**

1.2. Насърчаване на компостирането – предприятията имат законово задължение да разделят отпадъците и да ги транспортират. Органичните отпадъци са особено висок дял от отпадъците в туризма – ресторанти, хотели и пр., което превръща това перо в непренебрежим разход за бизнеса.

Именно поради това един от дългогодишните проблеми на местно ниво е такса битови отпадъци (ТБО). Още през 2011 г. едната от национално представителните работодателски организации спечели дело в Комисията за защита от дискриминация срещу наложената практика таксата да се определя по имуществен признак. Базирайки се на европейската политика, според която замърсителят трябва да плаща, през 2018 г.

законодателите извършиха промени в Закона за местните данъци и такси, които предвиждат ТБО да се определя на база количествата генерирани отпадъци, а не въз основа на данъчната оценка на имота или активите на предприятието. С ясното съзнание, че това ще прехвърли тежестта върху домакинствата, народните представители предвидиха 2-годишен срок за реалното прилагане на новия модел от общините. Пет години по-късно разпоредбите на закона не се прилагат, поради опасенията на местната власт, че това ще доведе до социално напрежение.

Вече съществуват компостери, които обработват хранителните отпадъци за 24 часа. Те използват микроби и топлина, за да разградят отпадъците без да изпускат мирис. В крайна сметка органичните отпадъци са сведени до минимум, а полученият компост може да се използва в градски градини или да се дарява на местни ферми, тъй като е подходящ за отглеждане на различни култури. **Ползите са многопластови:** намалява се или дори се премахва необходимостта от събиране на отпадъци; намаляват се или се премахват вредителите, които обичайно търсят хранителни отпадъци; произвежда се компост за местната общност и пр. Подобна инициатива вече беше проведена от столичния район Люлин в рамките на кампанията „Компостирай вкъщи“. По заявка от домакинства, местната власт предоставя компост за домашно ползване, като разходите са за сметка на Столична община.²

Препоръките за действие от страна на общината са:

² <https://www.lyulin.bg/kompostiray-vkashti-so-rayon-lyulin-priema-zayavlenia-za-bezpaltni-komposteri/>

-
- Приемане на промени в наредбата за местните данъци и такси в община Варна, с които се намалява таксата за битови отпадъци за предприятия, ползващи компостери на място;
 - Закупуване от община Варна на компостери, които да се разположат в публични обекти – училища, столове, общински предприятия. Подобен подход е предприет в Чехия, където още преди 6 години местните власти започват да работят по засилване на компостирането, като един от най-екологичните начини за справяне с органичните отпадъци.³

Целенасочената общинска политика по оползотворяване на ненужните хранителни отпадъци в община Варна би имала огромен позитивен ефект както през редуциране на отпадъците, така и върху разходите на фирмите, поради факта, че общината е туристическа.

Препоръка 2: Мерки в сектор транспорт

Транспортът е един от най-замърсяващите околната среда сектори и е сред приоритетните такива за редуциране на въглеродния отпечатък. Както в момента се плащат въглеродни емисии за производството на електроенергия и в химическата индустрия, така европейското законодателство предвижда такива да се дължат и при ползване на транспортни средства.

От друга страна, чрез покупката на личен автомобил производителят прехвърля върху потребителя не само собствеността, но и отговорността за

³ <https://www.jidelny.cz/show.aspx?id=1776>

всички отрицателни външни ефекти, създадени в процеса на производство. Това са допълнителните негативи от превръщането на България в депо за автомобили втора употреба, внесени от Западна Европа. Трябва да се вземе предвид също, че ползването на личен автомобил изключва достъпа до него за други хора и той не се ползва пълноценно.

За справянето с тези негативни последици от ползването на личен транспорт, отправяме следните препоръки:

1.1. Община Варна да създаде общинска фирма за **отдаване на автомобили под наем**. Примери за такива „краткосрочни наеми“ могат да бъдат намерени и в България, като понастоящем те са фокусирани върху електрическите превозни средства. С оглед на факта, че все още няма изградена задоволителна мрежа за зареждане на такива автомобили, не е задължително общинските такива да бъдат електрически. Ползването на един автомобил от много граждани ще облекчи обществения транспорт, а ако се покрие територията дори само на град Варна с необходимия брой леки автомобили, това ще позволи и на жителите на по-крайните райони да се откажат да притежават собствен автомобил.

1.2. Община Варна да сключи договори с частни фирми, които предоставят **автомобили и/или тротинетки под наем за намаление на цените за граждани**, които имат абонаментни карти за публичния градски транспорт. Компаниите биха могли да ползват срещу това общинска инфраструктура, отпадане на задължението да плащат за престой в зони на платено паркиране и пр.

1.3. Местната власт да приеме наредба за повече прозрачност и минимални дейности за компаниите, предоставящи споделени услуги в областта на транспорта. Задължително е частните фирми да поддържат **сайт на български език и колцентър** за поддържане на комуникацията с клиентите. Така например понастоящем клиентите на Lime нямат никакъв контакт с компанията и е невъзможно да потърсят необходимата им информация. В допълнение, е необходимо да бъдат заложили задължителни минимални дейности за тези компании. Функционирането им само в центровете на градовете е неефективно и обществото не може да се възползва от потенциалните ползи от функционирането на споделеното потребление в общината.

1.4. Предоставяне на информация – това е допълнителен начин за насърчаване на споделеното ползване на транспорт и не само. Община Варна следва да отдели раздел в уебсайта си, в който да бъдат посочени всички налични възможности за споделено пътуване и условията за ползването на автомобили, тротинетки, а защо не и споделен личен транспорт. Подобна инициатива има община Торино в Италия.⁴ Освен очевидната полза от разпространение на информация, за да се насърчава ползването на споделен транспорт, това би бил и своеобразен мониторинг над качеството на услугата, когато тя се предоставя от частни фирми, тъй като по същество тяхната дейност ще се рекламира от общината.

⁴ <http://www.comune.torino.it/torinogiovani/vivere-a-torino/sharing-di-monopattini-elettrici-a-torino>

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Препоръка 3: Общината да премине към модела „Продукт като услуга“

Дори при отдръпването на публичните власти от реалната икономика през последните три десетилетия, все още общините предоставят редица обществени услуги, за които ползват различни стоки – осветление, принтери за собствено ползване или центрове за принтиране, автобуси за градския транспорт, оборудване за публични обекти като училища и детски градини. Ползването на тези стоки може да става не чрез закупуване, а чрез заплащане на месечна или годишна такса към производителя. Като голям клиент, общината би могла да постигне договорености, каквито са недостъпни за отделния битов потребител.

Този модел се нарича „сервитизация“ и се прилага вече в много части на света, разбира се, в по-развитите. По този начин общината няма да се налага да осъществява поддръжката на продуктите, това ще се прави от производителя, тъй като той не продава стоката, а само нейната функционалност. По този начин производителите са заинтересовани да произвеждат качествени стоки, в които не залагат преждевременно остаряване, така че клиентите да са принудени интензивно да купуват нови. Част от ползите за общината при прилагане на този модел:

- Отпада притеснението на отговорната местна власт за качеството на продукта, тъй като бързата му поправка е ангажимент на производителя;
- Отпадат разходите за персонал и материали за поддръжка на закупените продукти;

-
- Отпада необходимостта общината да предвиди възможност за депониране на отпадъците след края на жизнения цикъл на стоките или за рециклирането им;
 - Намалява се времето, в което дадена общинска услуга не функционира или не функционира с пълния си капацитет, поради нуждата от извършване на ремонти.

Препоръка 4: Общината да насърчи създаването и да подпомогне съществуващи възможности за споделено потребление

Извън инициативите на общината, местната власт следва да насърчи ползването на вече съществуващи опции за споделено потребление по инициатива на фирми или неправителствени организации. Това може да бъде направено както с отдаване под наем на символични цени на общински обекти, така и чрез нормативни промени.

1.1. Приемане на наредба за улеснено отдаване под наем на общински сгради на НПО или фирми, които искат да създадат "библиотеки за инструменти" – свикнали сме да приемаме, че библиотеката отдава под наем книги, но същото може да се прави с всякакви дълготрайни продукти. Впрочем такива практики са прилагани и преди няколко десетилетия в България, като по този начин гражданите не са принудени да купуват инструменти, които ползват изключително рядко в живота си.

Характерно за „библиотеките за инструменти“ е това, че обикновено годишната такса е ниска и позволява лесен достъп.

Персоналът на библиотеката се грижи за доброто състояние на инструментите и това те да бъдат връщани от клиентите в изряден вид, като така се гарантира дългосрочната устойчивост на наличния инвентар. При безотговорно ползване, което води до невъзможност за по-нататъшна употреба на инструмента, може да се налагат санкции. Извършва се своевременна поддръжка на оборудването, за да се удължи живота му.

1.2. Мерки срещу безконтролното използване на пластмасови опаковки – вече в България беше въведено плащане за ползване на найлонови торбички и кутии при покупки от търговските обекти. Все още обаче няма стимули за веригите да поставят автомати, в които да се връщат пластмасови бутилки, срещу което клиентът да получава отстъпки от крайната цена на касата. Това е стандартна практика в редица търговски вериги в Западна Европа и не само. Община Варна би могла да редуцира такса смет за веригите, които приложат в обектите си този модел, като така ще намали и отпадъците, които трябва да се депонират.

1.3. Общински инициативи за създаване и поддържане на градски градини – такива добри практики могат да се открият и понастоящем в България, но техни инициатори са малки местни общности или неправителствени организации. Община Варна трябва да приеме план и програма за насърчаване развитието на градските градини, като общинска инициатива, а така ще насърчи и отделни общности на квартално ниво да се включат. Практиката показва, че отгледаните в

такива пространства плодове и зеленчуци често се даряват на хора в нужда или социални институции. А ако се приложи и масово компостиране, то може да допълни успешно отглеждането на различни култури в градските градини.

Препоръка 5: Информационно осигуряване на споделеното потребление

Както вече неколкократно беше споменато, и в момента се развиват и налагат различни добри практики, които насърчават споделеното, щадящо околната среда потребление. Основен проблем е липсата на информация за съществуващите възможности. Тук виждаме основната роля на общината, като ключова институция на местно ниво.

- 1.1. Община Варна може да направи подсайт на основния си интернет сайт, в който да публикува **списък с фирмите, които извършват дейност, подпомагаща намаляването на въглеродния отпечатък**. Гражданите би трябвало да имат достъп до информационни видеа за ползата от тази дейност както за околната среда, така и за личния им домакински бюджет. Рекламата за фирмите, които предлагат сервитизация (продукт като услуга) на фирми или крайни потребители може да е основа също за изграждане на публично-частни партньорства с общината в някои от предложените по-горе модели.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

1.2. Оповестяване на интернет сайта на община Варна на местата, в които гражданите могат да предадат **дрехи, подходящи за повторна употреба или за рециклиране**. Огромна част от закупените дрехи се ползват неколккратно или въобще не се използват. Насърчаването на повторната употреба би довело до намаляване на ненужното разхищение на природни ресурси. В допълнение, неползваните дрехи могат да се раздават безплатно на нуждаещи се граждани от общината, като социалният ефект допълва екологичния такъв.

1.3. В съответствие с европейската политика за зелен преход, препоръчваме община Варна да изготви и приеме **план за превръщането на общината в "Най-зелената община в България" или "Кръгов град"**. Целта е на местно ниво да се осъществи възможно най-ефективният преход към кръгова икономика. Част от плана следва да е организирането на кръгли маси и срещи с фирми, неправителствени организации и граждани – всички заинтересовани страни, които могат да дадат идеи или да станат проводник и разпространител на идеите и инициативите на общината.

17 май 2023 г.

Варна

ФОНДАЦИЯ „ДОКУМЕНТАЛНИ“